

LAIMUTĒ BALODE
Latvijas universitetas
Helsinkio universitetas

Mokslinių tyrimų kryptys: baltų onomastika, toponimika,
antroponimika, leksiniai skoliniai.

NAUJŲ KRYPČIŲ UŽUOMAZGOS LATVIJOS ONOMASTIKOJE

The Rudiments of New Tendencies
in Latvian Onomastics

ANOTACIJA

Straipsnis skirtas naujausiems su socioonomastika susijusiems tyrimams Latvijos universitete. Tai studentų filologų anketų pagrindu atlikti antroponimikos ir toponimikos tyrimai: retų, tik vieną kartą Latvijoje registruotų asmenvardžių apžvalga, naujų latvių asmenvardžių darybos tendencijos, tėvų motyvacija ir vertybiniai orientyrai parenkant naujagimiams vardą, asmenvardžių parinkimo šaltiniai bei asmenys, dalyvaujantys vardo parinkimo procese. Toponimikos srityje ypač išaugo susidomėjimas neoficialiąja urbanomimika: apklausus didžiųjų Latvijos miestų jaunuolius, buvo surinkta apie 700 slengo urbanomimų, mėginta išsiaiškinti jų darybos motyvaciją, jaunimo požiūrį į tokių neoficialių vietovardžių vartojimą. Dar visai netyrinėta onomastikos sritis – ergonimika. Latvijos ergonimų (įstaigų, įmonių, firmų pavadinimų) darybai skirtas studentės K. Tylikos darbas, kur buvo apklausti firmų darbuotojai ir išaiškinta konkrečių ergonimų kilmė. Rygos bei kitų miestų ir vietovių ergonimus (netradicinius kavinių, restoranų, parduotuvių pavadinimus) yra aprašęs Ojāras Bušas. Pasaulio onomastikoje vis labiau plinta komercinių produktų pavadinimų – ekonomonimų – tyrimai, pavyzdžiui, Latvijos ir Rygos vardo funkcijas ergonimuose yra apžvelgusi Laimutė Balode, ekonomonimus sugretinti su tautos mentalitetu mėgino O. Bušas.

Be jokios abejonės, šiuolaikinėje onomastikoje turi atsirasti vietos ne tik tradicinėms diachroninės onomastikos studijoms, bet ir dar mažai pažįstamiems socioonomastikos tyrimams.

ESMINIAI ŽODŽIAI: onomastika, socioonomastika, urbanomimika, ergonimika.

ANNOTATION

The article is devoted to recent socio-onomastic studies at the University of Latvia. They mostly cover research works in toponymics and anthroponymics carried out on the basis of questionnaires completed by philology students: the overview of rare, only once registered personal names in Latvia, as well as new trends and tendencies in the formation of Latvian personal names; parents' motivation and value reference-points in choosing the newborn's name, sources and persons involved in the process of choosing the name. In the field of toponymy an interest has especially increased in informal urbanonymy: about 700 slang urbanonyms from the largest cities of Latvia were collected and analysed trying to find out the motivation of their formation, the ways of derivation and young people's attitude towards such unofficial place names. Ergonymics is yet another area of onomastics, which has not been analysed before. The work of Kristiāna Tīlika started the study of Latvian ergonyms (names of institutions, companies, firms, enterprises and other businesses): employees of various companies were interviewed about the origin and motivation of the company's name. Unusual, creative names of cafés, restaurants and shops of Riga were studied by Ojārs Bušs. The interest in the names of commercial products (or economonyms) has been increasing in the world over the last decades. The functions of such names as *Latvija* and *Rīga* in ergonyms and economonyms of Latvia were examined by Laimute Balode. O. Bušs tried to compare economonyms with the nation's mentality.

Without a doubt, there is a place in modern contemporary onomastics not only for traditional diachronic studies of onomastics but also for the research in a less known socio-onomastic field.

KEYWORDS: onomastics, socioonomastics, urbanonymics, ergonymics.

0. Onomastika kaip kalbotyros mokslo šaka, užsimezgusi Europoje XIX a. pradžioje, baltų kraštus pasiekė XIX a. pabaigoje – XX a. pirmoje pusėje¹. Klasikinė, arba tradicinė, onomastika paprastai labiausiai domisi onimų etimologija,

¹ Bene pirmuoju latvių antroponimikos moksliniu straipsniu galima laikyti 3 puslapių ilgio Kārlio Mülenbacho „Par latviešu pavārdiem” („Apie latvių pavardes“) (Mülenbachs 1891: 3–5), o pirmuoju latvių vietovardžius analizuojančiu veikalu – Augusto Bīlenšteino (*August Johann Gottfried Bielenstein*) knyga *Die Grenzen des lettischen Volkesstammes und lettischen Sprache in der Gegenwart und im 13. Jahrhundert* (Bielenstein 1892). Keleriais metais anksčiau išspausdintas Jurgio Spruogio darbas apie Žemaitijos senuosius istorinius geografinius vardus (Spruogis 1888). Šio laikotarpio paveldas ir tęsinys – Kazimiero Būgos vietovardžių ir asmenvardžių kartotekos, Jurio Pląšio (Pląšis 1936, 1939) ir Jānio Endzelīno išleisti pirmieji vietovardžių rinkiniai (Endzelīns 1922, 1926) bei pirmieji straipsniai šia tematika (Endzelīns 1931, Endzelīns 1934 ir kt.).

onimų daryba ir onimų semantika². Prie klasikinės semantikos galima priskirti ir palyginti anksti atsiradusią teorinę onomastiką, ir onimų istorijos, jų raidos bei kaitos tyrimus. Galbūt jau prie tradicinių sričių šliejasi ir praktinė onomastika, kurią būtų galima pavadinti ir taikomąja onomastika – dabartiniais laikais dažniausiai susijusi su toponimų standartizacija, vietovardžių formomis žemėlapiuose, kelio ženklais ir pan. Kiek jaunesnė onomastikos atšaka – literatūrinė onomastika (nors pirmieji Biblijos asmenvardžių ir vietovardžių komentarai ir tyrimai žinomi jau XVI a. – paprastai minimi Antverpene 1569–1572 m. išleisti 8 tomai *Biblia Sacra*), dažniausiai tyrinėjanti vieno autoriaus ar net atskiro kūrinio onimų ypatumus.

Iki šiol tiek Lietuvių kalbos instituto Vardyno skyriaus, tiek Vilniaus universiteto, tiek ir Latvių kalbos instituto onomastai daugiausia dėmesio skyrė vietovardžių ir asmenvardžių etimologijos klausimams, derindami kilmės tyrimus su onimų darybos ir pirminės semantikos analize.

1. Pastaraisiais metais pasaulio onomastikoje pastebima didelių poslinkių. Paskutiniai trys onomastikos (ICOS – *International Council of Onomastic Sciences*) kongresai, įvykę Toronte 2008 m., Barselonoje 2011 m., Glazge 2014 m., aiškiai parodė, kad šiek tiek silpsta dėmesys klasikinei onomastikai, kad jaunajai kalbininkų kartai vis patrauklesni darosi socioonomastikos tyrimai. Kaip pavyzdį galima paminėti keletą antroponimikos temų, apie kurias buvo referuota per paskutiniuosius kongresus: „Asmenvardžiai kaip identiteto atspindys daugiakalbėse šeimose“ (E. Aldrin, Švedija), „Vaikų vardai mišrioje šeimoje“ (K. Eskola, Suomija), „Asmenvardžių mada“ (A. Hussar, Estija), „Asmenvardžiai, atspindintys socialinius ir religinius pokyčius“ (A. Demsky, Izraelis), „Asmenvardžiai juridinėje sistemoje“ (G. Botti, Italija). Be to, paskutiniuoju metu vis plačiau tyrinėjamos pravardės, pavyzdžiui, politikų, sportininkų, mokytojų – „Rumunijos politikų pravardės“ (D. Felecan, O. Felecan, Rumunija), „Psicholingvistinė mokytojų pravardžių analizė“ (O. Felecan, Rumunija), ir slapyvardžiai, ypač naudojami virtualiojoje erdvėje. Aptariamoms netgi tokios temos kaip „Asmenvardžiai ir vietovardžiai nebylių kalboje“ (P. Rainò, Suomija). Vietovardžių kilmė ir pirminė reikšmė visais laikais traukė tyrėjus, tačiau dabartiniais laikais vis dažniau keičiasi tyrinėjimo aspektas. Pavyzdžiui, iškyla tokios naujos temos kaip „Emocinė išraiška toponimikoje“ (P. Štěpán, Vengrija), „Politinis akcentas Australijos aborigenų toponimikoje“ (M. Walsh, Australija),

² Reikia pridurti, kad dėl šios onomastikos srities – onimų semantikos – daug diskutuojama ir iki šiol nėra vieningos nuomonės tarp pasaulio onomastų: vieni griežtai atmets onimų semantikos sąvoką, o kiti linkę kalbėti apie onimų leksinę reikšmę, analizuoja bent jau etimologinę arba pirminę onimų semantiką.

„Vietovardžiai kaip identiteto ženklai“ (B. Helleland, Norvegija), „Naratyvai agronimų kolekcijose“ (A. Burns). Pastaraisiais metais tyrėjų žvilgsnis ypač nukrypo į miestų vietovardžius – urbanonimus. Keletas ICOS kongresuose skaitytų pranešimų temų: „Urbanonimai ir jų kaita“ (A. Kagami, Japonija), „Slen-go toponimika/urbanonimika“ (J. Vuolteenaho, T. Ainiala, Suomija), „Istorinė daugiakalbystė gatvėvardžiuose“ (P. Päll, Estija), „Gatvėvardžiai ir identitetas“ (I. Særheim, Norvegija), „Pastatų pavadinimai Singapūre“ (P. Tan, Singapūras), „Vietovardžiai kelio ženkluose“ (P. Jordan, Austrija, L. Dehlin, Švedija).

Netgi iškilūs onomastai nevengia naujų temų, susijusių su zoonimika – ypač tokie tyrinėjimo objektai populiarūs Jungtinėse Amerikos Valstijose, pavyzdžiui, „Žirgų vardai arabų kronikose“ (J. Sublet, Prancūzija), „Gyvūnų vardai skoliniai Švedijoje“ (K. Leibring, Švedija), „Šunų vardai Latvijoje“ (O. Bušs, Latvija), „Naujos naminių gyvūnų vardų tendencijos“ (A. Bergien, Vokietija) ir pan.

Kaip gana neseniai atsiradusią onomastikos šaką būtina paminėti chrematonimiką, pavyzdžiui: „Laivų, jachtų, traukinių pavadinimai“ (E. Cafarelli, Italija), „Laivų pavadinimų tipologija“ (A. Schybergson, Suomija), „Baldų dizaino pavadinimai“ (t.y., sekcijų, kėdžių, virtuvės ar miegamojo komplektų, šviestuvų, vazų komerciniai pavadinimai) (M. Blomquist, Suomija), bei ergonimiką, pavyzdžiui: „Parduotuvių pavadinimai“ (B. Christensen, Danija), „Stadionų pavadinimai Italijoje“ (M. Wolny, Vokietija), „Įstaigų, įmonių, firmų pavadinimai – slengizmai“ (T. Ainiala, Suomija), „Žaliųjų“ prekės ženklų pavadinimai“ (M. Casagrande, Didžioji Britanija), „Metro stočių pavadinimai“ (J. Lehtonen, K. Mallat, S. Suviranta, Suomija). Dar retesnė, bet sparčiai populiarėjanti šaka – ekonomonimų tyrinėjimai, pavyzdžiui, duonos, sūrio, jogurto, vyno ir kt. maisto produktų pavadinimai, kurie susiję su rinkodara, pirkėjų psichologija ir pan. Vis daugiau dėmesio skiriama virtualiojo pasaulio onimams: „Virtualioji onomastinė aplinka“ (V. Neklesova, Ukraina), „Skaitmeninio pasaulio onomastika – vietovardžiai video žaidimuose“ (J. Butler, Didžioji Britanija). Netgi tokios keistokos temos kaip „Taksi pavadinimai Karibų salose“ (W. Ahrens, Kanada), „Automobilių registracijos numeriai ir gyvenimo stilius“ (B. Neethling, Pietų Afrika), „Švietimo įstaigų pavadinimai“ (V. Tuzlukova, Omanas) suranda vietą šiuolaikinėje pasaulio onomastikoje (plačiau žr. XXIII ICOS kongresas Toronte, Kanadoje, XXIV ICOS kongresas Barselonoje, Ispanijoje, XXV ICOS kongresas Glazge, Škotijoje). Čia išvardytos pranešimų temos akivaizdžiai liudija kintantį, t. y. išsiplečiantį, onomastikos objektą.

Nuo naujųjų tendencijų nenori atsilikti ir Helsinkio universiteto studentai – filologai, pasirenkantys tokias dažniausiai sociolingvistinio pobūdžio savo pirmųjų mokslinių darbų temas: „Pamėgti „Kalevalos“ epo asmenvardžiai“, „Oikodomonimai studentų kalboje“, „Urbanonimai šnekamojoje studentų kalboje“,

„Slengo vietovardžiai imigrantų kalboje“, „Vartotojo vardo ir slapyvardžio pasirinkimas socialiniuose tinkluose“, „Žaislų ir lėlių vardai vaikų kalboje“, „Literatūrinių herojų vardai vaikų literatūroje“ ir kt. Bakalauro ir magistro lygio onomastikos darbams vadovauja Helsinkio universiteto Humanitarinio fakulteto dėstytojai – T. Ainiala, R. L. Pitkänen, K. Mallat, L. Balode.

2. Straipsnis remiasi patirtimi, įgyta daugelį metų dėstant baltų onomastiką Latvijos universiteto Humanitarinių mokslų fakultete, Helsinkio universitete (Suomijoje) bei dirbant prie Latvijos vietovardžių žodyno Latvių kalbos instituto Onomastikos grupėje. Pastaraisiais metais, be klasikinių ir tradicinių onomastikos tyrinėjimų, vis dažniau pasirenkamos ir socioonomastikos temos.

2.1. Viena iš studentus dominančių, bet dar mažai tyrinėtų temų – tėvų motyvacija ir vertybiniai orientyrai parenkant naujagimiams vardą, asmenvardžių parinkimo šaltiniai bei asmenys, dalyvaujantys vardo parinkimo procese. Pastarųjų metų Latvijos universiteto studentų darbai šia tematika: E. Horste „Jaunākās personvārdu izvēles tendences Latvijā un Lietuvā“ („Naujausios asmenvardžių tendencijos Latvijoje ir Lietuvoje“) (Horste 2008); E. Rudzīte „Personvārdu izvēles motīvi (Draudzīgā aicinājuma Cēsu Valsts ģimnāzijas aptaujas dati)“ („Vardų davimo tendencijos Cėsių valstybinės gimnazijos apklausos duomenimis“) (Rudzīte 2012); M. Madžule „Bērnu vārdu izvēles motīvi (balstoties uz aptaujas datiem pirmsskolas izglītības iestādēs)“ („Vaikų vardų parinkimo motyvai, remiantis vaikų darželių apklausos duomenimis“) (Madžule 2014).

2.1.1. Paminėtina keletas išvadų iš Elynos Rudzītės (Rudzīte 2012) tyrinėjimo, skirto vienos mokyklos (Cėsių valstybinės gimnazijos) moksleivių asmenvardžių pasirinkimo motyvams atskleisti. Pagrindinis kriterijus, kurį nurodė savo anketose respondentai – tai vardo eufonija, antroje vietoje – vardo originalumas, trečioje – vardo derinimas su pavarde (pagal inicialus, pagal skambesį ir pagal semantiką). Populiariausi 7–9 klasių moksleivių vardai: mergaičių – *Linda, Elīna, Gerda, Laine, Luīze, Santa, Sintija* ir berniukų – *Jānis, Dāvis, Reinis, Artūrs, Emīls, Kristaps, Lauris, Oskars, Toms*. Tai vardai, kurie iš esmės sutampa su visoje šalyje labiausiai paplitusiais naujagimių vardais atitinkamu laikotarpiu. Dauguma apklaustų moksleivių (90 iš 104) patenkinti savu vardu ir nenorėtų jo keisti. Tik vienuolika respondentų – penki berniukai ir šešios mergaitės – nepatenkinti tėvų pasirinkimu ir pageidautų būti vadinami kitu vardu (trys respondentai savo nuomonės neatskleidė). Moksleivių nuomone, gražiausi latviški vardai – *Jānis ir Līga*, tarp gražiausių paminėti ir madingi skoliniai, pavyzdžiui, *Ketija, Samanta, Daniels*. Apklausos duomenys rodo, kad moteriškų vardų mada keičiasi daug greičiau negu vyriškų. Tėvų atsakymai liudija, kad

dažniausiai vardą vaikui parinko abu tėvai kartu (daugiau negu pusė visų apklaustųjų) arba tik motina. Maždaug trečdalis tėvų prisipažino, kad vaiko vardo pasirinkimas nebuvo lengvas: pasirinktas vardas kelis kartus keistas arba teko rinktis iš kelių variantų.

2.1.2. Madaros Madžulės (Madžule 2014) atliktas tyrimas apie vaikų vardus trijuose vaikų darželiuose parodė panašias tendencijas. Dažniausiai minima vardo pasirinkimo motyvacija – vardo skambesys (58 % visų apklaustųjų), vardo originalumas (27 %), vardo derėjimas su pavarde (25 %), pageidaujamos raidės varde (25 %). Neretai sprendimą padeda priimti vardo tarptautiškumas (19 %), trumpumas (11 %), vardo reikšmė (15 %), vardadienio data (14 %). Mažiausiai įtaką daro madingi, populiarūs vardai, retai pasirenkami ir šeimoje paveldėti vardai bei literatūrinių veikėjų, kino aktorių, sportininkų vardai. Šeimose neretai derinami seserų ir brolių vardai pagal pirmąją raidę – pagal inicialus, pavyzdžiui: *Kristaps* ir *Kristīne*, *Kristofers* ir *Karlīna*, *Marta* ir *Madara*. Apklaustųjų vaikų, tėvų ir senelių vardų palyginimas leidžia daryti išvadą, kad latvių šeimose vardai iš vyresnės kartos šeimos narių paveldimi retai. Matyt, ši tradicija Latvijoje nebetęsiama.

Respondentų atsakymuose gana dažnai minimi ir du vardai: mergaitės *Marta Marija*, *Anna Kate*, *Alise Maija*, *Zane Karīna*, *Agnete Samanta*, *Elīza Samanta*, *Romija Estere*, berniukai *Kārlis Roberts*, *Edwards Raiens*, *Emīls Kristers*, *Helvis Kristians*, *Kristaps Adrians*.

2.1.3. Latvijos universiteto baltistikos studentė Ieva Plesuma tyrinėjo retus, tik vieną kartą Latvijoje registruotus asmenvardžius, naujų latvių vardų darybos tendencijas (Plēsuma 2012, 2014). Autorės retųjų asmenvardžių kartoteka buvo sudaryta iš Latvijos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos Pilietybės ir migracijos departamento Latvijos gyventojų asmenvardžių katalogo, išrenkant tik vieną kartą registruotus vardus: ~ 700 vardų (tarp jų 500 – pirmųjų vardų, 200 – antrųjų arba trečiųjų vardų). Nors pagal Latvijos Respublikos įstatymus asmenys gali turėti ne daugiau kaip du vardus, praktiškai yra daug išimčių – registruota asmenų, turinčių tris ir keturis vardus.

Pastebėta, kad vienašakniai retieji vardai dažnai padaryti iš floros semantikos etimonų, dažniausiai iš gėlių pavadinimų (tiek nulinės afiksacijos būdu, tiek ir prisegant įvairias priesagas), pavyzdžiui: *Amarillisa* (1 kartą kaip pirmas vardas ir 1 kartą kaip antras – *Edīte Amarillisa*) < la. *amarillis*; *Lavanda* < *lavanda*; *Magnolija* < *magnolija*; *Orhideja* < *orhideja*; *Vārpulis* < *vārpa* + *-ulis*; *Ziediņa* < *ziedēt*, *zieds* ir *Ziediņš Mareks* < *ziedēt*, *zieds*. Daug rečiau pasitaiko antroponiminių naujadarų, kurių pagrindas – faunos semantikos etimonas, pavyzdžiui: *Čakste* < *čakste* ‘medšarkė’, nors šiuo atveju labiau tikėtinas vardo ryšys su Latvijos

Respublikos pirmojo prezidento pavarde – *Jānis Čakste*. Keletas naujadarų susiję su gamtos objektų ir reiškinių pavadinimais, pavyzdžiui: *Saulena* < *saule* ‘saulė’ + priesaga *-ena*; *Zvaigzne Ritma* < *zvaigzne* ‘žvaigždė’ (Siliņš 1990: 340) (tiesa, deminutyvinė forma *Zvaigznīte* yra plačiau paplitusi – registruoti 5 kartus kaip pirmas vardas ir 2 kartus kaip antras vardas). Labai retai pasitaiko iš branga-kmenių pavadinimų padaryti naujadarai: *Rubīna* (2 kartus) < *rubīns* ‘rubinas’, arba iš etnonimų atsiradę vardai: *Latvis* (1 kartą) ir kaip antras bei trečias vardas: *Maikls Latvis*, *Augusts Ģedimins Latvis*. I. Plesumos tyrimo duomenimis, dažniausiai pasitaiko abstrakčios semantikos retųjų vardų, padarytų iš latvių kalbos apeliatyvų, pavyzdžiui: *Dzirkste* < *dzirkste* ‘kibirkštis’ (Siliņš 1990: 104); *Jūta* < *jūtas* ‘jausmai’; *Kvēle Daiņa* < *kvēle* ‘aistra’ (Siliņš 1990: 204); *Mierīte* < *miers* ‘taika, ramybė’ + priesaga *-īte*; *Mieriņš* < *miers* + priesaga *-iņš*; *Nākotne* < *nākotne* ‘ateitis’. Ypač pamėgti įvairios semantikos dvikamieniai naujadarai, pavyzdžiui: *Brīvnese* < *brīvs* ‘laisvas’ + *nest* ‘nešti’; *Mīlcerīte* < *mīļš* ‘meilus, mielas’ + *cerēt* ‘tikėtis, viltis’ + priesaga *-īte*; *Drošvaldis* < *drošs* ‘narsus, drąsus’ + *valdīt* ‘valdyti’; *Jūtvaldis* < *jūtas* ‘jausmai’ + *valdīt*; *Mežvaldis* < *mežs* ‘miškas’ + *valdīt* (Siliņš 1990: 238); *Sirdsvalda* < *sirds* ‘širdis’ + *valdīt* (Siliņš 1990: 292); *Godvars* < *gods* ‘garbė’ + *varēt* ‘galėti’ (Siliņš 1990: 139); *Mierdars* < *miers* ‘taika, ramybė’ + *darīt* ‘daryti’; *Tautmīlis* ir *Raimonds Tautmīlis* < *tauta* ‘tauta’ + *mīlēt* ‘mylėti’ (Siliņš 1990: 303). Dar įvairesni dvikamieniai asmenvardžiai, kurie žinomi tik kaip antrieji ar tretieji asmens vardai: *Imants Ilgvārds* < *ilgs* ‘ilgas’ + *vārds* ‘žodis, vardas’; *Jānis Jūrvaldis* < *jūra* + *valdīt* ‘valdyti’ (Siliņš 1990: 187); *Alfrēds Krists Spēkvars* < *spēks* ‘jėga’ + *vara* ‘valdžia, galybė’ arba *varēt* ‘galėti’; *Ādolf Roberts Dievmīls* < *dievs* ‘dievas’ + *mīlēt* ‘mylėti’ (K. Silinio asmenvardžių žodyne užregistruotas tik 1882 m. moteriškas vardas *Dievmīla* (Siliņš 1990: 98). Tokių dvikamienių vardų gausa galėtų rodyti sąsają su senaisiais kilmingųjų sluoksniu vardais arba bent jau tėvų norą pamėgdžioti juos.

Be to, minėtasis retųjų vardų tyrimas parodė, kad asmenvardžiai dažnai padaromi iš jau žinomo priešingos lyties asmenvardžio: pavyzdžiui: *Malds Ēriks* < mot. vardo *Malda*, plg. la. veiksmazodį *maldīties* ‘klysti’? (Siliņš 1990: 226); *Skaidrītis* < mot. vardo *Skaidrīte* (Siliņš 1990: 293); *Zanis* < mot. vardo *Zane* (Siliņš 1990: 335), arba iš dviejų jau žinomų vardų sudaryti dūriniai-naujadarai, pavyzdžiui: *Laineanna* < *Laine* + *Anna*; *Lijamāra* < *Lija* + *Māra*; *Rozevita* < *Roze* + *Vita*. Kaip nauja tendencija „kuriant“ naujadarus – tai abiejų tėvų – mamos ir tėvo – vardų sujungimas, pavyzdžiui: *Aiguta* – tėvų asmenvardžiai *Aija* ir *Gotfrīds* (= *Gutis*); *Lidvaldis* < ? *Lidija* ir *Valdis*. Ypač tarp retųjų vardų populiaros deminutyvinės asmenvardžio formos: *Agrītis* < *Agris*; *Aloīte* < *Alva* arba *Alvis*; *Andrīte* < *Andra* arba *Andris*; *Arnīte* < *Arnīs*; *Baibīte* < *Baiba*; *Brīvīte* < *Brīva*; *Dairīte* < *Daira*; *Daivīte* < *Daiva*; *Elzīte* < personvārds *Elza*; *Gaidīte* < *Gaida*; *Gaiņš* < *Gaitis*; *Ievīte* < *Ieva* ir daug kitų. Keistoka, kad šiuo atveju deminutyvai

padaromi nereguliariai (ne *Ieviņa*, bet *Ievīte*, ne *Baibiņa*, bet *Baibīte*) – matyt, kad skirtūsi nuo įprastų mažybinių vardų formų.

Labai didelę dalį retųjų vardų sudaro skoliniai iš įvairių kalbų (dažniausiai iš anglų kalbos), pavyzdžiui: *Marlīne* – prancūzų asmenvardis, pasiskolintas iš graikų kalbos; *Mauda* – anglų asmenvardis, vardo *Matilda* trumpinys; *Naiks* – anglų asmenvardžio *Nick* sulatvintas variantas; *Naringula* – indų asmenvardis; *Salvators* – lotynų kilmės asmenvardis < *salvus* (Siliūš 1990: 282), greičiausiai naujagimio vardas parinktas pagerbiant ispanų tapytoją Salvadorą Dali. Kadangi Latvijos Respublikos Pilietybės ir migracijos departamento asmenvardžių sąrašuose nenurodoma asmens tautybė, galima suabejoti, ar tai latvio vardas. Bet daugeliu atvejų, kai užrašyti du ar trys asmens vardai ir vienas iš jų – latviškas, galima spėti, kad tai latvių tautybės asmuo (arba bent iš mišrios šeimos), pavyzdžiui: *Seāns Jānis* – airių asmenvardis; *Adriāns Jānis Lusjēns* – prancūziška vardo *Lucianus* forma; *Amanda Peidža Kristīne* – anglų mergaičių (ir berniukų) asmenvardis *Page* // *Paige* ‘jaunas tarnas’; *Andis Žoserānds* – prancūzų asmenvardis; *Anita Kimblija* – matyt, sulatvintas anglų asmenvardžio *Kimberly* variantas; *Anita Zane Dalcija* – anglų asmenvardis < lotynų *dulcis* ‘saldus’; *Dainis Krēgs* – škotų, anglų asmenvardis *Craig*, kurio pirminė semantika ‘uola’; *Džan Luka Erols Jānis* – galbūt sulatvintas kinų vardas *Zhang*; *Edgars Makvīns* – škotų pavardė *Mcqueen*; *Ēriks Ozījs* – anglų asmenvardis, vardo *Oswald*, *Osborn* deminutyvinė forma etc.

Tokie retųjų vardų tyrimai padeda net tik konstatuoti naujų vardų kūrimo būdus, skolinių variantus, bet ir mėginti užkirsti kelią nepageidaujamoms tendencijoms. Tai, be kita ko, ir praktinė – taikomoji – tokių antroponiminių tyrimų, kurie domina ir plačiąją visuomenę, vertė.

2.2. Be jau paminėtų antroponimikos darbų, pastaraisiais metais yra parašytas ne vienas toponimikai skirtas tyrimas. Pavyzdžiui, prie tradicinės onomastikos šliejasi Ilzės Štrausos (Štrausa 2005) kruopščiai atliktas Latvijos pietinės dalies vieno valsčiaus onimų tyrimas *Ukru pagasta onomastiskā sistēma (personvārdi un vietvārdi)*.

2.2.1. Sociotoponimikai skirtas kitos Latvijos universiteto baltistės Sintijos Duoninios darbas, skirtas neoficialiųjų urbanonimų tyrimams jaunimo kalboje *Neoficiālie vietvārdi jauniešu valodā* (Doniņa 2013). Studentė anketavimo būdu sukaupe 700 urbanonimų kartoteką iš penkių Latvijos miestų – iš įvairių etnografinių regionų: Rygos (306), Valmieros (121), Kuldygos (114), Rēzeknės (93), Bauskės (82). Darbo tikslas – ištirti neoficialiųjų urbanonimų darybos modelius, atsiradimo motyvą bei funkcijas šnekamojoje kalboje.

Išvadose konstatuojama, kad labiausiai paplitęs neoficialusis urbanonimas yra greitojo maitinimo restorano *Hesburger* slengo pavadinimas *Hesîtis*: Rygoje paminėtas 85 kartus, Kuldygoje – 44; Valmieroje dažniausiai fiksuotas tilto *Dzelzls tilts* neoficialus pavadinimas deminutyvine forma *Dzelzîts*; Bauskėje – degalinės *Statoil* neoficialus pavadinimas *Staiûks*, o Rėzeknėje – miesto rajono *Ziemeiu rajons* ‘Šiaurės rajonas’ pavadinimo slengo variantas – *Severka*.

Pagal apklausos rezultatus, vienas topoobjektas paprasti turi vieną arba du slengo pavadinimus, bet yra ir išimčių. Pavyzdžiui, daugiausia neoficialių pavadinimų ir variantų naudojama pavadinant greitojo maitinimo restoraną *McDonald’s*: *Maiûs* (2 kartus) // *Maîts* (38 kartus) // *Maîtis* (74 kartus) // *Maèîtis* (1 kartą) // *Mahîtis* (1 kartą) // *Makijs* (1 kartą) // *Maiûks* (1 kartą) // *Makèiiks* (1 kartą) // *Makdaks* (3 kartus).

Darybiniu požiūriu neoficialūs vietovardžiai padaromi sutrumpinus onimą, pavyzdžiui, atmetus dūrinio (arba žodžių junginio) antrąjį komponentą ir prisenus derivacinę galūnę: *Āģis* (< *Āgenskalns*), *Bastejs* (< *Bastejkalns*), *Čieris* (< *Čiekurkalns*), *Ķeizis* (< *Ķeizarmežs*), *Ķendzis* // *Ķenga* (< *Ķengarags*), *Ķīpis* (< *Ķīpsala*), *Zass* (< *Zasulauks*), *Čuguns* (< *Čuguna roze*), *Ezis* // *Ezîts* // *Ezîtis* (< *Ezîtis miglā*); žymiai rečiau pasitaiko atveju, kai sudarant slengo urbanonimą atmetamas pirmasis dūrinio (arba žodžių junginio) komponentas: *Ciems* (< *Iļģuciems*), *Saule* (< *Jauna saule*), *Netto* (< *Supernetto*).

Paminėtinos abreviativūs ir akronimai – ypač pamėgti ir plačiai vartojimi jaunimo: *ČBK* // *Čėbėkā* (< kavinė *Četri balti krekli* ‘keturi balti marškiniai’ Rygoje); *GėCė* // *GāCē* (< prekybos centras *Galerija Centrs* Rygoje); *KK* (< *Kreisais krasts* ‘Dauguvos upės kairysis krantas’ Rygoje); *ZZ* (< *Ziedoņdārzs* parkas Rygoje); *A-kojas* (< studentų bendrabutis Auseklio gatvėje (*Ausekļa iela*) Valmieroje); *B-kojas* (< studentų bendrabutis Beatės gatvėje (*Beātes iela*) Valmieroje); *Z-kojas* (< studentų bendrabutis Zvejniekų gatvėje (*Zvejnieku iela*) Valmieroje); *C-iela* (< *Cēsu iela* Valmieroje); *T-iela* (< *Tērbatas iela* Valmieroje); *MK* (< *Multiklubs* Valmieroje); *ZB* (< pastatas *Ziemeļblāzma* ‘šiaurės pašvaistė’ Rėzeknėje).

Ir šioje urbanonimų apklausoje pasitvirtino ankstesni pastebėjimai, kad dažniausiai pasitaiko priesagos *-ene* darinių (ši priesaga labai būdinga ir latvių slengo apeliatyvinei leksikai – Ernstsone, Tidriķe 2006: 36). Ypač daug tokiu būdu padaroma gatvėvardžių (čia minėti pavyzdžiai iš Rygos): *Avotene* (= *Avotu iela*), *Brīvibene* (= *Brīvības iela*), *Čakene* (= *Čaka iela*), *Dzirnavene* (= *Dzirnavu iela*), *Gogolene* (= *Gogoļa iela*), *Jūrmalene* (= *Jūrmalas šoseja*), *Kantorene* (= *Kantora iela*), *Kuģene* (= *Kuģu iela*), *Matīsene* (= *Matīsa iela*), *Stabene* (= *Stabu iela*), *Tērbatene* (= *Tērbatas iela*), *Valdemārene* // *Valdžene* (= *Krišjāņa Valdemāra iela*). Onomastinio slengo daryboje ypač mėgstamos deminutyvinės priesagos *-ītis* / *-īts*, *-iņš*, kurios prisegamos dažniausiai prie sutrumpintų ar pakeistų urbanonimų formų: *Ķīpīts* < *Ķīpītis* < **Ķīpis* < *Ķīpsala* (salos pavadinimas Rygoje). Tokių

pavyzdžių galima surasti visuose Latvijos miestuose įvairių topoobjektų nominacijoje: *Bruņinieciņš* (= gatvėvardis *Bruņinieku iela*); *Centrītis* (= turgavietės pavadinimas *Rīgas Centrāltirgus*); *Čilītis* // *Čilīts* (= restoranas *Čili pica*); *Fēnītis* (= lošimo namai *Fēnikss*); *Ķīsītis* // *Ķīsīts* (= ežeras Rygos teritorijoje *Ķīšezers*); *Mežītis* (= parko pavadinimas *Mežaparks*); *Vansītis* (= tilto pavadinimas *Vanšu tilts*); *Vērmanītis* // *Vērmanīts* (= parko pavadinimas *Vērmanes dārzs*); *Ziedonītis* // *Ziedonīts* (= parko pavadinimas *Ziedoņdārzs*), *Esītis* (= parko Kuldygoje pavadinimas *Estrādes parks*); *Memīts* (< *Memītis* < **Memis* < *Memoriāls* – pamin-klo pavadinimas Valmieroje). Latviškos deminutyvinės priesagos *-iņš*, *-ītis* dažniausiai prisegamos ir prie kitakilmų nelinksniuojamų ergonimų, kad suteiktų galimybę juos linksniuoti ir tokiu būdu palengvintų komunikaciją, pavyzdžiui: *Depiņš* (= *Depo* – parduotuvės pavadinimas), *Getiņš* (= *Ghetto Games* – jaunimo klubo pavadinimas), *Lidiņš* (= *Lido* – restorano pavadinimas), *Dunītis* // *Dunīts* (= *Duni* – parduotuvės pavadinimas), *Elvītis* // *Elvīts* (= parduotuvė *Elvi*), *Esītis* (= klubo pavadinimas *Essential*), *Narvītis* // *Narvīts* (= spaudos kiosko pavadinimas *Narvesen*), *Rimītis* // *Rimīts* (= parduotuvės pavadinimas *Rimi*). Šis tyrimas parodė esant didelę onomastinių derivatų grupę, kurios darybinis formantas – slaviškos kilmės priesagos *-iks*, *-čiks*, *-ka*, pavyzdžiui: *Agenčiks* (= *Āgenskalns* – Rygos miesto dalis), *Barončiks* (= *Barona centrs* – prekybos centras Rygoje), *Centriks* (= *Centra rajons* – Rygos miesto centrinė dalis), *Čilīks* // *Čilīks* (= restoranas *Čili pica*), *Domčiks* (= *Doma laukums* – aikštės pavadinimas Rygoje), *Grizņīks* (= *Grīziņkalns* – miesto dalis ir parkas Rygoje), *Lubančiks* (= *Lubānas iela* – gatvės pavadinimas Rygoje).

Sintijos Duoninio darbe plačiai nagrinėjamos onomastinės metaforos, kurias savo šnekamojoje kalboje naudoja latvių jaunimas, pavyzdžiui: *Augstā meiča* ‘aukštoji mergina’ (= *Brīvības piemineklis* – Laisvės paminklas Rygoje), *Cepešpanna* ‘keptuvė’ (= restoranas *Vairāk saules* ‘daugiau saulės’; restorano logo forma asocijuojasi su geltona keptuve), *Naudas maiss* ‘pinigų maišas’ (= totalizatorius *Optibet*), *Burkāns* ‘morka’ (= oranžinės spalvos pastatų kompleksas Ilūkstės ir Augusto Deglavo gatvių sankryžoje Rygoje), *Mauzolejs* ‘mauzoliejus’ (= pastatas Stirnų gatvėje Rygoje, vizualiai primenantis Lenino mauzoliejų Maskvoje). Tarp slengo urbanonimų neretai pasitaiko ir žodžių žaismo pavyzdžių: *Cooldīga* (= miesto pavadinimas *Kuldīga*), *Supergetto* // *Ghetto shops* (= parduotuvė *Supernetto* Kuldygoje), *Negatīvs* ‘negatyvas’ (= klubas / baras *Pozitīvs* ‘pozityvas’ Kuldygoje), *Stendere* ‘durų stakta’ (= baras / klubas *Stender’s* ‘Stenderio baras’ Kuldygoje), *Rococo* (= klubas *Coco Rēzeknėje*), *South Park* // *Southparks* (= *Dienvidu rajons* ‘pietų rajonas’ – miesto dalis Rēzeknėje; aliuzija į JAV animacinį filmą), *Horseburger* (= greito maitinimo įstaiga *Hesburger* Bauskėje; pa-juokiamas skandalas dėl arklienos, plg. ang. horse ‘arklys’). Keletas slengo urbanonimų leidžia pastebėti ir tarminių savitumų, pavyzdžiui, vakarinės Latvijos

dalies (Kuldygos) medžiaga rodo tamniekų (*tāmnieki*) dialekto ypatybes, pavyzdžiui, sutrumpinti ne tik vietovardžiai, bet ir galūniniai trumpieji balsiai: *Kuldž* (= miesto vardas *Kuldīga*), *Stendž* (= baras / klubas *Stender's* Kuldygoje), *Priedž* (= miesto dalis *Priedaine* Kuldygoje) ir kt.

Penkių Latvijos miestų slengo urbanonimų palyginimas kilmės aspektu leidžia padaryti tokias išvadas: jaunimo kalboje Valmieros ir Bauskės neoficialūs vietovardžiai beveik be išimties yra latviškos kilmės, Rygoje – ir latviškos, ir slaviškos (rusiškos) kilmės, pavyzdžiui: *Ku-kuška* (= *Dzegužkalns* ‘gegutės kalnas’ – miesto dalis ir parkas; plg. rusų *кукушка* ‘gegutė’); *Kraska* (= *Sarkandaugava* ‘raudonoji Dauguva’ – miesto dalis; plg. rusų *красный* ‘raudonas’); *Ļotene* (=oro uostas *Rīga*; plg. rusų *лёт* ‘skrydis’). Kaip ir buvo galima tikėtis, daugiausia onomastinių rusizmų užrašyta Rėzeknės jaunimo kalboje. Visuose aptariamuosiuose miestuose užfiksuota po keletą anglizmų, pavyzdžiui: *Indoors* (= *Iekštelpu skeitparks* riedučių parkas Kuldygoje; plg. an. *indoor* ‘patalpose esantis’), jau minėtasis *South Park* // *Southparks* (= pietinis rajonas Rėzeknėje); *Pentagons* (= Latvijos Valstybinės policijos valdybos pastatas Rygoje; matyt, tai perkeltinis ergonimas, plg. an. *Pentagon* ‘JAV Gynybos departamento centrinė būstinė’) ir kt.

Be čia aptarto studentės S. Duoninos tyrinėjimo, šiai tematikai skirtas ir Laimutės Balodės straipsnis (Balode 2014), kur lyginamos neoficialiųjų urbanonimų darybos tendencijos Suomijoje, Latvijoje ir Lietuvoje.

2.3. Dar viena iš šiuolaikinių socioonomastikos temų, dominančių studentus, tai ergonimika. Latvijos ergonimų (įstaigų, įmonių, firmų pavadinimų) darybai skirta Liepojos universitete apginta Velgos Laugalės daktaro disertacija (2009) apie švietimo įstaigų pavadinimus Latvijoje (*Izglītības iestāžu nosaukumi latviešu valodā: lingvistiskais aspekts*).

2.3.1. Ergonimų temą mėgino aprėpti ir Latvijos universiteto baltistės Kristianos Tylikos darbas *Ergonīmu (Š-) veidošana Latvijā* (Tilika 2012). Tyrimo metu buvo apklausti firmų darbuotojai ir išaiškinta konkrečių ergonimų motyvacija ir kilmė. Analizei studentė pasirinko iš Latvijos įmonių registro 645 pavadinimus: 385 – analizuoti, 260 neaiškios kilmės (su firmų darbuotojais nepavyko susisiekti). K. Tylikos medžiaga parodė, kad daugiausia ergonimų padarytų iš vietovardžių ir asmenvardžių, pavyzdžiui: *Šveices auto*, *Šķaunes bekons*, iš sodybų pavadinimų kilę ergonimai: *Šalkas*, *Šalmi*, *Šļūkas*, *Šultes*, *Šaurītes Z*, *Šķietnieki IS* (papildomai prisegtos raidės – tai savininko vardo ir pavardės inicialai), iš asmenvardžių – dažniausiai iš savininko pavardės padaryti ergonimai: *Šenbergs*, *Šneideris*, *Šupiņš*, *Švēde*, *Šmits un partneri*. Labai produktyvi yra akronimų daryba, pavyzdžiui: *ŠADA* = *šahs un dambrete* ‘šachmatai ir šaškės’, *Š.O.P.* =

firmos steigėjai *Štīls*, *Ozoliņš*, *Posums*. Apeliatyvinės kilmės ergonimų buvo žymiai mažiau (gal todėl, kad analizei buvo pasirinkti pavadinimai, prasidedantys raide Š), visų jų etimonas semantiškai susijęs su įmonės veiklos sritimi, pavyzdžiui: iš bendrinių daiktavardžių padaryti firmų pavadinimai *Šalle* ‘šalikas’, *Šarms* ‘šarmas’, *Šautra* ‘strėlė’, *Šerifs* ‘šerifas’, *Šķūnis* ‘daržinė’, tarp jų pasitaiko ir slengizmų: germanizmas *Šūplāde* ‘stalčius’, mėgstami deminutyvinių priesagų vediniai: *Šuvējiņa* ‘siuvėjėlė’, *Šūpulītis* ‘lopšelis’, pasitaiko net ir iš prieveiksnių padarytų pavadinimų: *Šeit* ‘čia’, *Šodien* ‘šiandien’. Latvijos ergonimų daryboje jaučiama didelė svetimų kalbų įtaka.

2.3.2. Rygos bei kitų miestų ergonimus (netradicinius kavinių, restoranų, parduotuvių pavadinimus) yra aprašęs Ojaras Bušas (Bušs 2012, Balode, Bušs 2014, 20–25). Keletas pavyzdžių iš šių straipsnių: netradiciniai Rygos kavinių pavadinimai *Dēli* ‘sūnūs’, *80 vēstules* ‘80 laiškų’, *Degviela* ‘degalinė’; netradiciniai parduotuvių pavadinimai *Ods* ‘uodas’, *Pauze* ‘pauzė’, *Ganības* ‘ganyklos’, *Pietura* ‘stotelė’, *Kuģis* ‘laivas’, *Vidus* ‘vidurys’. Net parduotuvių pavadinimai dažnai padaromi su deminutyvine priesaga: mėsos parduotuvė *Tītariņš* (< *tītars* ‘kalakutas’), *Cukuriņš* (< *cukurs* ‘cukrus’), *Trepītes* (< *trepes* ‘laiptai’), *Debestiņa* (< *debess* ‘dangus’), bakalėjos pavadinimas *Dzīvīte* (< *dzīve* ‘gyvenimas’); kartais pasitelkiami ir vietovardžių deminutyvai: parduotuvių pavadinimai *Daugaviņa* (< upė *Daugava*), *Iecaviņa* (< upė ir miestas *Iecava*), *Aizkrauklīte* (< miestas *Aizkraukle*). Pastebėti ir tokie ergonimų darybiniai ypatumai, pavyzdžiui: kavinė *Kūkotava* (< neegzistuojančio veiksmažodžio **kūkot* ‘valgyti pyragaičius’ [*kūka* ‘pyragaitis’], humoristinis efektas sėkmingai sukuriamas homonimo – kito veiksmažodžio *kūkot* ‘1. kukuoti; 2. knapsėti (snaudžiant)’ pavyzdžiu). Tarp ergonimų pasitaiko ir eskresyvių žodžių junginių: parduotuvės *Pēdējā cerība* ‘paskutinė viltis’, *Vienīgā iespēja* ‘vienintelis šansas’; neretai ir barbarizmų (dažniausiai germanizmų): *Bode* ‘parduotuvė’, *Labā bode* ‘geroji parduotuvė’, *Ķēķis* ‘virtuvė’, *Omīte* ‘močiutė’, *Grāpis* ‘katilas’. Netradicinių ergonimų daryboje patrauklumo dėlei – kaip komercinis „jaukas“ – vietoje įprasto vardininko vartojami kiti linksniai, pavyzdžiui: kavinės pavadinimas *Sirsniņai* (D. sg., ‘širdutei’); kavinė *Mierā* (L. sg., ‘ramybėje’); žuvų restoranas *Murdā* (L. sg., ‘bučiuje, venteryje’); gėlių parduotuvė *Lakstos* (L. pl. ‘žoliniuose augaluose, žolėse, bulvienojuose’). Vartotojui, pirkėjui, matyt, patraukliai skamba ir neįprastos semantikos žodžių junginiai, pavyzdžiui: restoranas *Lidojošā varde* ‘skraidanti varlė’ ir *Jautrais ods* ‘linksmais uodas’.

2.3.3. Savo ruožtu Laimutė Balodė (Balode, Bušs 2014: 13–20) yra apžvelgusi Latvijos oficialiuosius ergonimus – įstaigų ir įmonių pavadinimus, kurių sudėtyje yra Latvijos ar Rygos vardas. Iš visų 204 777 Latvijos Respublikoje

registruotų įstaigų ir įmonių (<http://www.lursoft.lv/lursoft-statistika/LR-Uz-nemumu-registra-registros-subjektu-skaitis&id=2>) (2013.05.) į 1737 įstaigų ir įmonių pavadinimus įtrauktas vardas *Latvija* /beje, vienos tokios įmonės direktoriaus pavardė – *Latvietis* (Diena18.11.2011.). Dažniausiai šalies vardas įtrauktas G. sg. forma, t. y., sudaromi kilmininkiniai žodžių junginiai: *Latvijas piens* ('Latvijos pienas'), *Latvijas maiznieks* ('Latvijos kepėjas/duonkepys'), *Latvijas be-kons* ('Latvijos bekonas'), žymiai rečiau – N. sg. forma, pavyzdžiui: viešbutis *Latvija*, įmonės *Atvērtā Latvija* ('Atviroji Latvija'), *Vizuālā Latvija* ('Vizualioji Latvija'), *Agro Latvija* ('Žemės ūkio Latvija'). Tačiau ekonomonimų arba pragmatonimų (įvairių prekių pavadinimų – terminas dar nėra nusistovėjęs), kur būtų įtrauktas Latvijos ar Rygos vardas, daryba įstatymiškai ribojama. Sovietiniais laikais Latvijos ir Rygos (*Rīga*) vardas buvo plačiai naudojamas įvairių produktų pavadinimuose: mikroautobusai „Latvija“, radijo aparatai „Latvija“, muilas „Latvija“, kava „Latvija“; tortas „Rīga“, mopedas „Rīga-7“, skalbimo mašina „Rīga“, pianinas „Rīga“, baldų komplektai „Rīga“, „Latvija“ ir t. t. Vieni metu buvo ir traukinio, kursavusio tarp Rygos ir Maskvos, pavadinimas „Latvija“. Po 1990 m. Latvijos ir Rygos vardo vartojimas komercinių produktų pavadinimuose ir įstaigų pavadinimuose apribotas (*Nolikums par valsts valodas lietošanu nosaukumos un informācijā. Latvijas Republikas Ministru Padomes lēmums* No. 462, § 2.4, 04.11.1992). Tokių apribojimų tikslas – neleisti pažeiminti, nuvertinti patriotinio jausmo. Nepaisant to, yra tokių prabangos prekių pavadinimų, suvenyrų, kur šis vardas vartojamas ir dabartiniais laikais: saldainių dėžutės „Latvija“, „Rīga“, šokoladas „Rīga“, sūris „Latvija“ ir t. t. Ypač populiarus pavadinimas „Vecrīga“: gerai žinomi pyragaičiai „Vecrīga“, likeris „Vecrīga“ ir t. t. Visi šie produktai išsiskiria teigiama reputacija.

Pasaulio onomastikoje vis daugiau publikacijų skiriama komercinių produktų pavadinimų – ekonomonimų / pragmatonimų – tyrimams. Latvijoje ekonomonimus sugretinti su tautos mentalitetu mėgino O. Bušas (Bušs 2013).

2.4. Nauja, dar ligi šiol netyrinėta sritis Baltijos šalyse – eponimai. Apie juos savo magistro darbą 2006 metais apgynė Latvijos universiteto studentė Linda Pietė. Eponimų temą sėkmingai tęsė Baiba Bankava, sudariusi latvių eponimų žodyną (*Eponīmu vārdnīca*, sastādītāja Baiba Bankava, Rīga, 2007) ir šio žodyno pagrindu apgynusi daktaro disertaciją (2011) „Eponimai latvių kalboje: lingvistinis aspektas“ (*Eponīmi latviešu valodā: lingvistiskais aspekts*). Šis žodynas, gausiai iliustruotas, susilaukė didelio populiarumo, todėl buvo papildytas ir išleistas pakartotinai: *Jaunā eponīmu vārdnīca*, Rīga, 2012. Žodyne galima susipažinti su latvių kalboje plačiai vartojamais bendriniais žodžiais, kurie atsiradę apeliatyvizacijos keliu iš onimų – asmenvardžių ar vietovardžių, pavyzdžiui: *atlants* 'atlasas' < graikų mitologijoje milžinas *Atlant* (gen. *Atlantos*), ant pečių laikantis

Žemės rutulį (EV 17), *begonija* < *Michel Bégon* (1638–1710) – prancūzas, kolekcionierius, mokslo globėjas (EV 21), *fuksija* < *Leonhard Fuchs* (1501–1566) – vokiečių botanikas (EV 46), *matiola* < *Pietro Andrea Mattioli* (1500–1578) – italų botanikas (EV 90), *dobermanis* < *Friedrick Ludwig Dobermann* (XIX a.) – vokiečių šunininkas, išvedęs šią šunų veislę (EV 35), *kolts* < *Samuel Colt* – 1835 m. patentavęs šios rūšies revolverį (EV 74), *daltonisms* < *John Dalton* (1766–1844) – anglų chemikas ir fizikas, 1798 m. aprašęs savo regos defektą (EV 32–33), *dolomīts* < *Déodat Gratet de Dolomieu* (1750–1801) – prancūzų geologas (EV 35–36), *žilete* – *King C. Gillette* (1855–1932), amerikiečių išradėjas ir pramoninkas, išradęs ir gaminęs skutimosi peiliukus (EV 141); *angora* < Turkijos miestas *Ankara*, iš kur buvo gabenama ši ožkos ir triušio vilna (EV 13), *antonovka* < kaimas *Antonovo* Kursko srityje, Rusijoje, kur auginti šios rūšies obuoliai (EV 14), *gineja* < *Guineja* (liet. *Gvinėja*) – vakarinės Afrikos krantas, iš kur buvo atvežamas auksas monetų gamybai (1663 m.) (EV 51), *dalmācietis* < *Dalmatia* (lie. *Dalmatija*) – regionas Kroatijoje, kur buvo auginami šios veislės šunys (EV 32) etc. Žodyne galima surasti per 900 eponimų, kurie dažniausiai yra tarptautiniai žodžiai. Sudarytoja B. Bankava supažindina su eponimų reikšme, žodžio kilme ir atsiradimo istorija. 3. Be abejonės, be straipsnyje jau minėtų naujų tendencijų Latvijoje gyvuoja ir tradicinės onomastikos sritys, kuriomis domisi jauni tyrėjai. Pavyzdžiui, 2006 m. sėkmingai buvo apginta daktaro disertacija, skirta latvių istorinei antroponimikai: Renāte Siliņa-Piņķe *Priekšvārdi Rīgā 15. gadsimtā pēc ķemerejas reģistra materiāliem* („Vardai Rygoje pagal XV a. kemerejos registro medžiagą“). Viena iš paskutiniųjų onomastikos tema apgintų disertacijų Latvijos universitete – tai nomenklatūrinių žodžių analizei skirtas Sandos Rapos darbas (2014) „Geografinės nomenklatūros žodžiai latvių vietovardžiuose“ (*Ģeogrāfiskās nomenklatūras vārdi latviešu toponīmijā*). Latgalos regiono pravardes tyrinėja Daugpilio universiteto doktorantė Inese Zugicka (*Zuģicka*). Iš dalies su onomastika siejasi ir Rēzeknės aukštāsios mokyklos lektorės doktorantės Antos Kliavinskos (*Kļavinska*) tyrimas apie etnonimus latgalių tautosakos tekstuose.

Nors vardyno etimologijos, pirminės semantikos ir darybos klausimai, kaip ir iki šiol, lieka onomastinių tyrimų centre, kelią skinasi ir naujos onomastikos šakos. Šiuolaikinėje baltų kalbų onomastikoje turėtų atsirasti vietos ne tik tradicinėms diachroninės onomastikos studijoms, bet ir dar mažai pažįstamiems tyrimams, dažniausiai susijusiems su socioonomastikos sritimi, kurie praplėstų onomastikos jau įprastą tyrimų objektą.

LITERATŪRA

Balode Laimutė 2014: On Slang Urbanonyms in Latvia, Lithuania and Finland. – *Baltistikos centrai ir Lietuva (Baltistika pasaulio kontekste)*, sud. Ona Petrėnienė, Jurga Trimonytė–Bikilienė. Vilnius: LEU, 59–68.

Balode Laimute, Bušs Ojārs 2014: Two Sketches on Latvian Names in the Economy. – *Studii și cercetări de onomastică și lexicologie (SCOL)* 7, 13–25.

Bielenstein August 1892: *Die Grenzen des lettischen Volksstammes und lettischen Sprache in der Gegenwart und im 13. Jahrhundert*. St. Petersburg.

Bušs Ojārs 2012: Non-trivial Names for Latvian Shops, Restaurants and Other Businesses. – *International Scientific Conference “Onomastic Investigations” to commemorate the 100th anniversary of Vallija Dambe (1912–1995)*. Abstracts. Riga, 15–16.

Bušs Ojārs 2013: Īpašvārdi ekonomikā: dažas izpētes iespējas pasaulē un Latvijā. – *Vārds un tā pētīšanas aspekti* 17(1), 50–55.

Bušs Ojārs 2014: Īpašvārdi ekonomikā: dažas izpētes iespējas pasaulē un Latvijā. – *Vārds un tā pētīšanas aspekti* 17(1), 50–55.

Doniņa Sintija 2013: *Neoficiālie vietvārdi jauniešu valodā*. Bakalaura darbs. Rīga: LU HZF.

Endzelin Janis 1934: Die lettländischen Gewässernamen. – *Zeitschrift für slavische Philologie*, Bd. 2, H. 1/2. Wiesbaden, 112–150.

Endzelīns Jānis 1922–1926: *Latvijas vietu vārdi*. 1: Vidzemes vārdi; 2: Kurzemes un Latgales vārdi. Rīga: A. Gulbis.

Endzelīns Jānis 1931: Par Cēsu un Cesveines vārdu. – *Filologu Biedrības Raksti* 11, 198–200.

EV – *Eponīmu vārdnīca*, sastādījusi Baiba Bankava. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2007.

Ernstsone Vineta, Tidriķe Laura 2006: *Jauniešu valoda*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.

Horste Evita 2008: *Jaunākās personvārdu izvēles tendences Latvijā un Lietuvā*. Maģistra darbs. Rīga: LU Filoloģijas fakultāte.

Jaunā eponīmu vārdnīca, sastādījusi Baiba Bankava. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2012.

Laugale Velga 2009: *Izglītības iestāžu nosaukumi latviešu valodā: lingvistiskais aspekts*. Promocijas darbs. Liepāja: Liepājas universitāte.

Madžule Madara 2014: *Bērnu vārdu izvēles motīvi (balstoties uz aptaujas datiem pirmsskolas izglītības iestādēs)*. Rīga: Latvijas Universitāte, HZF.

Mülenbachs Kārlis 1891: Par latviešu pavārdiem. – *Daži jautājumi par latviešu valodu*. [1.burtn.]. Rīga: Jelgava, 3–5.

Nolikums par valsts valodas lietošanu nosaukumos un informācijā. Latvijas Republikas Ministru Padomes lēmums No. 462, § 2.4, 04.11.1992. Prieiga internete: <http://likumi.lv/doc.php?id=63051>

Plāķis Juris 1936: Latvijas vietu vārdi un latviešu pavārdi, I d. Kurzemes vārdi. – *Latvijas Universitātes Raksti*, Filoloģijas un filosofijas fakultātes serija, IV sēj, Nr.1, Rīga.

Plāķis Juris 1939: Latvijas vietu vārdi un latviešu pavārdi, II d. Zemgales vārdi. – *Latvijas Universitātes Raksti*, Filoloģijas un filosofijas fakultātes serija, V sēj, Nr. 5, Rīga.

Plēsuma Ieva 2012: *Reto personvārdu īpatnības mūsdienā Latvijā*. Bakalaura darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, HZF.

Plēsuma Ieva 2014: *Reto latviešu personvārdu darināšanas tendences*. Maģistra darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, HZF.

Rapa Sanda 2014: *Ģeogrāfiskās nomenklatūras vārdi latviešu toponīmijā*. Promocijas darbs. Rīga.

Rudzīte Elīna 2012: *Personvārdu izvēles motīvi (Draudzīgā aicinājuma Cēsu Valsts ģimnāzijas aptaujas dati)*. Maģistra darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, HZF.

Siliņa-Piņķe Renāte 2006: *Priekšvārdi Rīgā 15. gadsimtā pēc ķemerejas reģistra materiāliem*. Promocijas darbs. Rīga.

Siliņš Klāvs 1990: *Latviešu personvārdu vārdnīca*. Rīga: Zinātne.

Spruogis Jurgis 1888: *Географический словарь древней Жомойтской земли XVI столетия составленный по 40 актовымъ книгамъ Россиенскаго земскаго суда Архивариусомъ Виленскаго Центральнаго Архива древнихъ актовыхъ книгъ – губерній Виленской, Ковенской, Гродненской и Минской Иваномъ Яковлевичемъ Спрогисомъ, Вильна*.

Štrausa Ilze 2005: *Ukru pagasta onomastiskā sistēma (personvārdi un vietvārdi)*. Maģistra darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, Filoloģijas fakultāte.

XXIII ICOS kongresas Toronte, Kanadoje – 23 International Congress of Onomastic Sciences, ICOS. Prieiga internete: http://yorkspace.library.yorku.ca/xmlui/handle/10315/2900/browse?rpp=20&order=ASC&sort_by=-1&etal=-1&type=author&starts_with=0

XXIV ICOS kongresas Barselonoje, Ispanijoje – 24th International Congress of Onomastic Sciences, ICOS. Prieiga internete: <http://e-onomastics.blogspot.fi/2014/08/proceedings-of-icos-xxiv-online.html>

XXV ICOS kongresas Glazge, Škotijoje – 25th International Congress of Onomastic Sciences. Prieiga internete: <http://www.icos2014.com/wp-content/uploads/ICOS-2014-List-of-Abstracts-v3.pdf>

The Rudiments of New Tendencies in Latvian Onomastics

SUMMARY

The last congresses of ICOS (*International Council of Onomastic Sciences*) held in Toronto (2008), Barcelona (2011) and Glasgow (2014) verified that new branches of the research of onyms are becoming more and more popular. The aim of this article is to introduce the latest socio-onomastic studies carried out at the University of Latvia. Several MA and PhD research works in Latvian modern anthroponymics and toponymics carried out by the students of the Faculty of Humanities on the basis of questionnaires are briefly presented in this article. For instance, the overview of the study on the choice of the newborn's name, parents' motivation and the main criteria in choosing a name: euphony of the name, originality of the name, harmony between the name and the surname, etc. (Rudzīte 2012, Madžule 2014). Absolute majority of the respondents replied that they are satisfied with their name; *Jānis* and *Līga* are mentioned as the nicest Latvian names. It is rather common for families to harmonise the names of sisters and brothers by initials, for example *Kristaps* and *Kristīne*, *Dina* and *Dita*, or by semantics, for instance *Gundega* and *Madara* (both names of the flowers). A comparison of the names of children, parents and grandparents leads to the conclusion that nowadays the names inherited from ancestors are rather rare. It is increasingly popular to choose very rare names for newborns. I. Plēsuma (2012, 2014) studied rare (only once registered) personal names in Latvia as well as the newest trends and tendencies in Latvian first name formation.

In the field of toponymy an interesting study on informal urbanonymy was carried out (Donina 2013): about 700 slang urbanonyms from five cities of Latvia located in different ethnographical regions were collected and analysed. The questionnaire helped to find out the motivation of their formation, the ways of derivation (mostly abbreviations or acronyms, also suffix *-ene*, *-ītis*, *-iņš* derivatives as well as metaphors). The most popular slang ergonym among respondents is *Hesītis* (= fast food restaurant *Hesburger*); the largest number of variants was recorded in naming the fast food restaurant *McDonald's* – *Maķis*

// *Maķīts // Maķītis // Mačītis // Mahītis // Makijs // Maķīks // Makčīks // Makdaks*. This study also showed the young people's attitude regarding unofficial place names.

Ergonomics is yet another rather new and untouched area of onomastics in Baltic languages. Some interesting research works (Laugale 2009, Bušs 2012, Balode, Bušs 2014) were carried out in Latvia. For example, the employees of various companies of Latvia were interviewed about the origin and motivation of their company's name (Tīlika 2012). The study of the names of commercial products (or economonyms) has also been initiated. For instance, O. Bušs (2013) compared economonyms of the country with the nation's mentality.

The usage of eponyms (appellatives that originated from onyms – anthroponyms or toponyms) is a new, almost unstudied field in the Baltic countries. The Dictionary of Eponyms (2007), compiled by B. Bankava, has been recently published. She has also defended her PhD dissertation (2011) entitled *Eponyms in Latvian: Linguistic Aspect*.

Although the etymology, semantics and derivation of onyms remain the primary issues that constitute the basis of onomastic research, new branches of onomastics are already on the way.

Īteikta 2015 m. kovo 31 d.

LAIMUTĒ BALODE

*Latvijas Universitetas, Latvių kalbos institūtas
Akadēmijas laukums 1, Rīga LV-1050, Latvija
laimute.balode@lu.lv*

Helsinki universitetas

*Humanitarinių mokslų fakultetas, Šiuolaikinių kalbų katedra,
Unioninkatu 40, Helsinki Fi-00140, Suomija
laimute.balode@helsinki.fi*